

УДК 331.101

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

А.П. Лазарева

*Маріупольський державний університет, Маріуполь, Україна**Лазарева А.П. Особенности инвестиций в человеческий капитал.*

У статті наводяться особливості використання людського капіталу. Представлено різноманітні точки зору науковців щодо визначення поняття «інвестиції в людський капітал». Розкрито основні відмінності інвестицій у людський капітал в порівнянні зі звичайними інвестиціями. Зазначено, що інвестування у людський капітал може здійснюватися на таких рівнях: особистісному; мікрорівні; мезорівні; макрорівні. Охарактеризовано класифікацію інвестицій у людський капітал. Досліджено сучасний стан людського капіталу в Україні та зазначено негативні тенденції у його розвитку. Проаналізовано інвестиції у людський капітал в Україні та розвинутих країнах світу, та зазначено незначний рівень даного виду інвестицій.

Ключові слова: людський капітал, інвестиції, витрати, показники, оплата праці

Лазарева А.П. Особенности инвестиций в человеческий капитал.

В статье приводятся особенности использования человеческого капитала. Представлены разнообразные точки зрения ученых относительно определения понятия «инвестиции в человеческий капитал». Раскрыты основные различия инвестиций в человеческий капитал в сравнении с обычными инвестициями. Указано, что инвестирование в человеческий капитал может осуществляться на следующих уровнях: личном; микроуровне; мезоуровне; макроуровне. Охарактеризовано классификацию инвестиций в человеческий капитал. Исследовано современное состояние человеческого капитала в Украине и указаны негативные тенденции в его развитии. Проанализированы инвестиции в человеческий капитал в Украине и развитых странах мира, и указано незначительный уровень данного вида инвестиций.

Ключевые слова: человеческий капитал, инвестиции, затраты, показатели, оплата труда

Лазарева А.П. Features of investment in human capital.

The article provides a feature of human capital. It presents a variety of points of view of scientists on the definition of the concept of "human capital investment". It outlines the main differences of human capital investment than traditional investments. It is indicated that investment in human capital can be carried out at the following levels: personal; micro level; meso level; the macro level. Characterized classification of investments in human capital. We investigated the current state of human capital in Ukraine and given the negative trends in its development. Analyzed the human capital investment in Ukraine and the developed world, and indicated a very low level of this type of investment.

Keywords: human capital, investments, costs, performance, remuneration

Сучасна світова політична, економічна криза та необхідність до переходу інноваційного розвитку суспільства вимагає все більш приділяти увагу людському капіталу, який є одним з головних чинників забезпечення формування конкурентоспроможної економіки країни. Тому сьогодні необхідно розробляти та впроваджувати заходи, які пов'язані з інвестуванням у людський капітал.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретико-методологічні та практичні аспекти інвестицій у людський капітал було розглянуто у наукових працях таких вчених як: Марцинкевич В., Луценко Г., Біліченко О., Брицька І., Іванюк Л., Тельнов А., Кириченко Т., Гізело О. та інші. Однак, переважна більшість авторів приділяє увагу теоретичним аспектам інвестування в людський капітал, що не дає можливість визначити сучасний стан інвестування в людський капітал та виділити позитивні та негативні тенденції в цьому напрямку.

Метою статті є визначення особливостей інвестицій у людський капітал, а також дослідження сучасного стану інвестування у людський капітал.

Виклад основного матеріалу дослідження

Категорія «людський капітал» завжди зорієнтована на розвиток і створення додаткової вартості. Розвиток сучасної економіки визначається не простим зростанням обсягів виробництва, а тією його складовою, яка відбувається за рахунок різного роду інноваційних, якісних зрушень у господарстві [1].

Сьогодні відсутнє єдине визначення поняття «інвестиції в людський капітал», тому як одні науковці розглядають дане визначення з якісної точки зору, а інші з кількісної. У табл. 1 наведено тлумачення інвестицій у людський капітал різними авторами.

Таким чином, аналіз вище наведених визначень поняття «інвестиції в людський капітал», дає можливість зробити висновок, що більшість авторів вважають що інвестиції в людський капітал це вкладання фінансових коштів у розвиток людини з ціллю отримання певного результату у майбутньому.

Таблиця 1. Визначення поняття «інвестиції в людський капітал»

Автор поняття	Поняття «інвестиції в людський капітал»
К. Макконнелл і С. Брю	Це будь-які дії, які підвищують кваліфікацію і здібності і, тим самим продуктивність праці працівників. Витрати, які сприяють підвищенню продуктивності, можна розглядати як інвестиції, бо питомі витрати здійснюються з тим розрахунком, що дані витрати будуть багаторазово компенсовані зростаючим потоком доходів в майбутньому.
Архипов А.И	Цілеспрямоване вкладення засобів у галузі і сфери, що забезпечують поліпшення якісних параметрів людини, у першу чергу його робочої сили (рівня освіченості, розвитку інтелекту, творчого потенціалу, фізичного і психічного здоров'я, системи мотивації, ціннісних установок і т.д.
Г. Беккер Т. Шульц	Затрати на здобуття освіти, кваліфікації, виховання тощо.
	Це витрати, здійснені з метою збільшення продуктивних здібностей працівника та його майбутніх доходів. Інвестиції в людський капітал формуються за рахунок витрат на людину, серед яких можна назвати: навчання, підготовку на виробництві, витрати на охорону здоров'я, міграцію та пошуки інформації про ціни та дохід.
Кавецький В.В.	Всі види вкладень в людину, пов'язані з істотними витратами, що сприяють зростанню національного доходу (або доходу підприємства).
Шарп У.	Дія, за якої потрібно розлучатися з грошима сьогодні, щоб отримати велику їх суму в майбутньому.
М.О. Шишканов	Це не що інше, як розміщення капіталу у самостійні підприємства на термін не менше одного року з метою отримання додаткового прибутку.
Колосюк А.А	Це процес створення продуктивних здібностей людини за допомогою інвестицій в: освіту, спеціальну підготовку і перепідготовку, підвищення кваліфікації у виробничій діяльності, зміцнення духовного і фізичного здоров'я.

Джерело: Складено автором за матеріалами [2]

На нашу думку, інвестиції в людський капітал – це вкладання грошових коштів у підвищення інтелектуальних та фізичних здібностей людини задля підвищення продуктивності його праці, що дозволить отримати значний матеріальний та не матеріальний ефект, як для самої людини, для підприємства та країни в цілому.

Таким чином, аналіз вище наведених визначень поняття «інвестиції в людський капітал», дає можливість зробити висновок, що більшість авторів вважають що інвестиції в людський капітал це вкладання фінансових коштів у розвиток людини з ціллю отримання певного результату у майбутньому. На нашу думку, інвестиції в людський капітал – це вкладання грошових коштів у підвищення інтелектуальних та фізичних здібностей людини задля підвищення продуктивності його праці, що дозволить отримати значний матеріальний та не матеріальний ефект, як для самої людини, для підприємства та країни в цілому.

Інвестиції в людський капітал мають особливості, що відрізняють їх від інших видів [3]:

1. Віддача від інвестицій у людський капітал залежить безпосередньо від терміну його використання, тобто визначається часом, що залишився до закінчення працездатного періоду життя людини.

2. Порівняно з інвестиціями в інші форми капіталу, інвестиції в людський капітал, за оцінками багатьох економістів, є найвигоднішими як для окремої людини, так і для суспільства в цілому.

3. Характер, масштаби і види інвестицій у людину зумовлені історичними, національними,

культурними особливостями та традиціями суспільства, менталітетом народу.

4. У процесі використання людський капітал не лише зношується, а й збагачується за рахунок надбання людиною професійного досвіду навіть без спеціальних інвестицій. Тому зношування людського капіталу відбувається (у разі правильного його використання) значно повільніше порівняно з фізичним капіталом.

5. Інвестиційний період фізичного капіталу (у середньому 1,5-2 роки) значно коротший порівняно з людським капіталом. Наприклад, інвестиційний період такої форми вкладень у людину, як освіта, може становити 12-20 років (тривалість навчання).

6. Функціонування людського капіталу, віддача від його застосування зумовлені волею людини – власника цього капіталу, її індивідуальними інтересами та перевагами, зацікавленістю, відповідальністю. Тому капіталовкладенням у людину притаманний вищий, ніж для звичайних капіталовкладень ступінь ризику та невизначеності, а зміни в обсязі людського капіталу залежно від витрат принципово неможливо оцінити з тією самою точністю, що й стосовно фізичного капіталу.

Інвестування у людський капітал може здійснюватися на 4-х рівнях:

- особистісному – для формування людського капіталу окремих осіб;
- макрорівні – для формування людського капіталу підприємства;
- мезорівні – для формування людського капіталу регіонів і галузей;

— макрорівні — для формування сукупного людського капіталу самої країни [4].

У сучасній економічній літературі та нормативних актах зустрічаються певні методики класифікації інвестицій в людський капітал за різними ознаками, що дає можливість визначити галузь їх використання. Так, Тельнов А.С. у своїй науковій праці наводить класифікацію інвестицій в людсь-

кий капітал за такими ознаками: пряма заробітна плата і оклади, оплата невідпрацьованого часу, преміальна і грошові винагороди, вартість професійного навчання, вартість культурно-побутового обслуговування, витрати на соціальний захист, витрати на якість праці, витрати праці ніде не класифіковані (рис. 1).

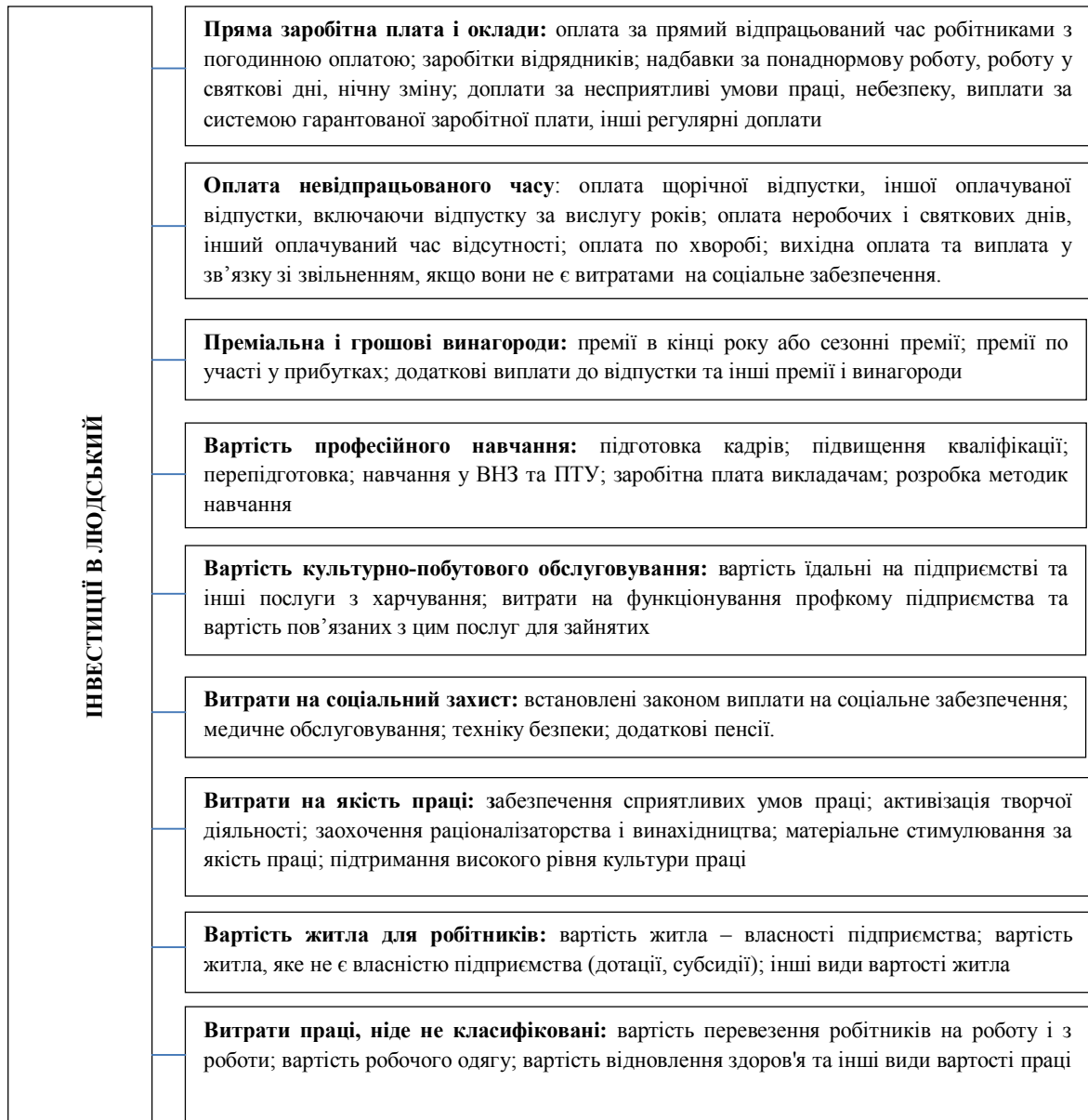

Рис. 1. Класифікація інвестицій в людський капітал

Джерело: Складено автором за матеріалами [5]

До основних активів людського капіталу належать усі ті елементи, в які зроблено інвестиції. Виділимо такі активи: знання, отримані шляхом загальної освіти, професійної підготовки, самовдосконалення; здоров'я; мотивація; ділові і суспільні риси; володіння економічно значимою інформацією. У сучасних умовах у групі ділових та суспільних рис потрібно особливо виділити такий актив, як духовна стабільність та

інтелектуальна мобільність людини, що становить усвідомлену, морально орієнтовану здатність збирати, аналізувати, використовувати дедалі [3].

У зв'язку з тим, що інвестиції в людський капітал мають як кількісні, так і якісні характеристики на сучасному підприємстві важко оцінити ефективність таких інвестицій. Отже до основних особливостей інвестицій в людський

капітал, які відрізняють їх від інших інвестицій відносять:

1. Віддача від інвестицій в людський капітал безпосередньо залежить від терміну життя його носія (від тривалості працездатного періоду). Чим раніше здійснюються вкладення в людину, тим швидше вони починають давати віддачу. Але треба мати на увазі, що якісні і тривалі інвестиції приносять більш високий і більш довготривалий ефект.

2. Людський капітал не лише схильний до фізичного і морального зносу, але і здатний накопичуватися і примножуватися. Знос людського капіталу визначається, по-перше, мірою природного зносу (старіння) людського організму і властивих йому психофізіологічних функцій, а по-друге, мірою морального (економічного) зносу внаслідок застарівання знань або зміни цінності отриманої ним освіти.

3. У міру накопичення людського капіталу його доходність підвищується до певної межі, яка обмежена верхньою межею активної трудової діяльності (активного працездатного віку), а потім різко знижується.

4. При формуванні людського капіталу має місце «загальний примножуваний ефект». Його суть полягає в тому, що в процесі навчання покращуються і зростають характеристики і здібності не лише у людини, яка вчиться, але і у того, хто вчить, що згодом призводить до росту доходів як першого, так і другого.

5. Не усі інвестиції в людину можуть бути визнані вкладеннями в людський капітал, а лише ті, які суспільно доцільні і економічно необхідні. Наприклад, витрати, пов'язані з кримінальною

діяльністю, не є інвестиціями в людський капітал, оскільки суспільно недоцільні, а також шкідливі для суспільства.

6. Характер і види вкладень в людину обумовлені історичними, національними, культурними особливостями і традиціями. Так, рівень освіти і вибір професії дітьми, багато в чому залежать від сімейних традицій і рівня освіти їх батьків.

7. В порівнянні з інвестиціями в інші різні форми капіталу, інвестиції в людський капітал є найбільш вигідними як з точки зору окремої людини, так і з точки зору усього суспільства.

Характеризуючи сучасний стан людського капіталу України, слід відмітити: скорочення населення – за даними Державної служби статистики на середину 2013 р. кількість населення становила 45 млн. 480 тис. чоловік, а в 2014 – близько 45 млн. 464 тис. чол.; зниження рівня народжуваності – з 43,3 тис. чол. до 41.5 тис. чол.; значна трудова міграція, старіння працездатного населення. Видатки на охорону здоров'я в 2015 році передбачені на 51.2 млрд. грн., що на 4,4 млрд. грн., або на 8% нижче планових показників 2014 р., при цьому не врахована ні інфляція, ні податок який введений на медичні вироби та препарати. Маємо також скорочення видатків на освіту – на 3.6 млрд. гривень менше ніж в 2014 р. [6].

Одними з вагових параметрів інвестицій в людський капітал сьогодні виступає витрати на освіту та здоров'я. У табл. 2 наведено основні показники інвестицій в людський капітал, що дозволить зробити висновки щодо позитивних, чи негативних тенденцій в цьому напрямку.

Таблиця 2. Основні показники динаміки інвестицій в людський капітал в Україні

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013/ 2008 рр. %	2013/ 2012 рр. %
ВВП, млн. грн.	948056	913345	1079346	1299991	1404669	1449406	53	3
Освіта, млн. грн.	43520	49239	53462	59377	71771	74588	71	4
Охорона здоров'я, млн. грн.	29209	34573	38555	41855	49234	52462	80	7
Оплата праці найманих працівників, млн. грн.	470464	451343	518184	610615	705837	735552	56	4

Джерело: Складено автором за матеріалами [7]

Аналіз показників табл. 1 свідчить, що основні показники інвестиції в людський капітал мають позитивну динаміку. Так за період 2008-2013 рр. бачимо значні позитивні зміни. А за період 2012-2013 рр., хоча є позитивні зміни, але темпі зростання дуже малі. Це може свідчити, що в майбутньому позитивна динаміка може стати негативною.

В Україні проведено коло досліджень, які присвячені аналізу проблем недостатності

інвестицій в людський капітал. За результатами даних досліджень українськими вченими (В. Антонок, В. Гейць, О. Грішнова, В. Куценко та інші) було виділено дві основні проблеми: недостатній обсяг капіталовкладень в освіту та медицину з боку державного сектору; відсутність нових механізмів залучення приватних інвестицій у сферах охорони здоров'я та освіти. Тому, враховуючи дослідження вітчизняних вчених та взявши до уваги іноземний досвід формування

людського капіталу, науковці вважають, що наведені вище проблеми можна вирішити наступним чином [8]:

по-перше, через реформування системи охорони здоров'я. В Україні необхідно запровадити багатоканальне фінансування медичної галузі, використовуючи кошти центрального та місцевих бюджетів, внески від медичного страхування, засоби накопичувальних фондів благодійних організацій і територіальних громад, госпрозрахункову діяльність лікувальних закладів, платежі громадян за отримані додаткові медичні послуги. Також треба розробити стратегію збереження здоров'я населення;

по-друге, необхідно забезпечити виконання закону «Про освіту», відповідно до якого витрати на освіту мають складати 10% ВВП, що також є недостатнім. Так, наприклад, в Японії на освіту і перепідготовку персоналу витрачається 16% ВВП, а у США ця частка є ще вищою і складає 20%. Що стосується України, то тут ця частка ледь дотягує до рівня 6-7%;

по-третє, необхідно здійснити диверсифікацію джерел фінансування освіти. Перспективним напрямком для України щодо стимулювання інвестицій в людський капітал є надання

студентам кредиту на навчання самими навчальними закладами, а також залучення банківського сектору до даного процесу. Також одним з пріоритетних напрямків у фінансуванні освіти є активне залучення у цю сферу приватного сектору. Наприклад, у Росії із коштів підприємств та населення за різноманітними каналами у 160 сферу освіти надходить 1,7% ВВП. В Україні відсутня інформація з цього приводу.

Висновки

Таким чином, інвестиції в людський капітал виступають важливою необхідністю на шляху подолання кризових явищ в економіці кожної країни та запорукою її конкурентоспроможності. Однак, сучасний стан інвестицій в людський капітал в Україні вимагає більш рішучих заходів в цій галузі, тому як у інших розвинутих країнах світу такі інвестиції у двічі більші ніж вітчизняні.

Тому у подальших дослідженнях є потреба у визначенні сучасних найбільш ефективних напрямків інвестування в людський капітал. Також, виникає потреба у розробці удосконаленої методики визначення ефективності вкладень у людський капітал.

Abstract

Modern economic and political conditions prevailing in Ukraine are demanding more attention to the development and effective functioning of the human capital that can be successfully used without inserting it significant funds. Therefore, human capital today requires considerable financial deposit. The purpose of the article is to determine the characteristics of investment in human capital and research the current state of investment in human capital. Theoretical research investment in human capital showed no single approach to understanding the essence of the concept of "investment in human capital." The main differences in human capital investment as compared with conventional investments are: return on investment in human capital depends directly on the duration of use, is determined by the remaining period to the end of working life; Investment in human capital is the most advantageous both for the individual and for society as a whole; the nature, extent and types of investment in human caused by historical, national, cultural characteristics and traditions of society, the mentality of the people. Investing in human capital can be made at the following levels: personal; micro; meso level; the macro level. Classification of investment in human capital has the following features: direct wages and salaries; payment time not worked; bonus and remuneration; the cost of vocational training; the value of cultural and community services; spending on social protection; the cost of the quality of work; cost housing for workers; labor costs, not classified elsewhere. The study of the current state of human capital in Ukraine showed negative trends in its development. Indicated that investment in human capital in Ukraine and developed countries, and these low level of this type of investment.

JEL Classification: O15.

Список літератури:

1. Марцинкевич В. Инвестиции в человека: экономическая наука и российская экономика (Что скрывается за термином «человеческий капитал») / В. Марцинкевич // МЭиМО. – 2005. – № 9. – С. 29-39.
2. Луценко Г. Інвестиції в людський капітал та їх особливості / Г. Луценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1211>.
3. Біліченко О.С. Інвестиції в людський капітал / О.С. Біліченко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». – 2015. – №1. – С. 97-102.

4. Брицька І. Особливості інвестування в людський капітал / І. Брицька, Л. Іванюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conference.spkneu.org/2012/12/brytska-ivanuk/>.
5. Тельнов А.С. Трансакційний підхід до інвестицій в людський капітал / А.С. Тельнов // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №5. – Т. 2. – С. 235-241.
6. Кириченко Т.О. Інвестиції в людський капітал як фактор розвитку економіки / Т.О. Кириченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/2635>.
7. Гізело О.І. Інвестиції в людський капітал як умова соціального розвитку України / О.І. Гізело // Ринок праці та зайнятість населення. – 2015. – 1. – С. 11-14.
8. Бичкова А.О. Особливості інвестування в людський капітал у національній економіці [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/>.

References:

1. Marcynkevych, V. (2005). Investitsii v cheloveka: ekonomicheskaya nauka i rossiyskaya ekonomika (Chto skryvayetsya za terminom «chelovecheskiy kapital») [Investing in people: economic science and the Russian economy (What is behind the "human capital" term)]. МЕiМО, 9, 29-39.
2. Lutsenko, H. (2014). Investytsiyi v lyudskyy kapital ta yikh osoblyvosti [Investments in human capital and their features]. Retrieved from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1211>.
3. Bilichenko, O.M. (2015). Investytsiyi v lyudskyy kapital [Investment in human capital]. Visnyk HNAU im. V.V. Dokuchajeva. Serija «Ekonomichni nauky», 1, 97-102.
4. Brytska, I., and Ivanyuk, L. (2012). Osoblyvosti investuvannya v lyudskyy kapital [Features of investment in human capital]. Retrieved from <http://conference.spkneu.org/2012/12/brytska-ivanuk/>.
5. Telnov, A.S. (2011). Transakciyniy pidhid do investycij v ljudskyy kapital [Transactional approach to investment in human capital]. Visnyk Hmelnyckogo nacionalnogo universytetu, 5, Vol. 2, 235-241.
6. Kyrychenko, T.O. (2014). Investycii v ljudskyy kapital jak faktor rozvytku ekonomiky [Investment in human capital as a factor of economic development]. Retrieved from <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/2635>
7. Gizelo, O.I. (2015). Investycii v ljudskyy kapital jak umova socialnogo rozvytku Ukrainy [Investment in human capital as a condition for social development of Ukraine]. Rynok praci ta zajnjatist naseleennja, 1, 11-14.
8. Bychkova, A.O. (2013). Osoblyvosti investuvannja v ljudskyy kapital u nacionalnij ekonomici [Features of investment in human capital in the national economy] Retrieved from <https://www.kpi.kharkov.ua/archive/>.

Надано до редакційної колегії 20.04.2016

Лазарева Анастасія Петрівна / Anastasia P. Lazareva
etmgu@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Особливості інвестицій в людський капітал [Електронний ресурс] / А. П. Лазарева // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 3 (25). – С. 38-43. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html>